

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Здійснення судової реформи в Україні призвело до радикальних змін господарського процесуального законодавства. Проте, наразі існує багато не вирішених проблем. Це стосується, зокрема, й учасників господарського процесу, а тому обумовлює необхідність всебічного наукового дослідження цього процесуального інституту.

Для повного і всебічного розуміння вищезгаданої проблематики, вважаємо за необхідне дослідити статистичні данні у цьому напрямку. Так, за даними судової статистики¹ місцевими господарськими судами у 2016 році було розглянуто 85 769 справ, в той час як у 2017 році ця кількість зменшилась до 76 447 справ. Це дає приблизне уявлення про те

Таблиця 1

Розгляд місцевими господарськими судами справ

№ з/п	Категорії справ	Усього розглянуто			із ухваленням рішення							
					2016 рік				2017 рік			
		2016 рік	2017 рік	Динаміка, %	2016 рік	%, питома вага*	2017 рік	%, питома вага*	у тому числі із задоволенням позову (заяви)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
1	Спори, що виникають при укладенні, зміні, розірванні господарських договорів та визнанні їх недійсними	4 706	4 313	-8,4	3 635	77,24	3 273	75,89	1 644	45,23	1 548	47,30
2	Майнові спори, що виникають при виконанні господарських договорів та з інших підстав	46 724	39 448	-15,6	36 122	77,31	30 264	76,72	31 424	86,99	26 112	86,28
3	Про банкрутство	20 410	17 660	-13,5		0,00		0,00		0,00		0,00
4	Зі спорів про право на об'єкти інтелектуальної власності, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційну концесію	439	535	21,9	319	72,67	377	70,47	214	67,08	225	59,68

¹ https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/porivn_tabl_17

5	Спори, що виникають із земельних відносин	3 324	3 916	17,8	2 698	81,17	3 102	79,21	1 695	62,82	1 904	61,38
6	Інші господарські справи	10 166	10 575	4,0	6 951	68,37	7 382	69,81	4 583	65,93	4 974	67,38
	Усього	85 769	76 447	- 10,9	49 725	57,98	44 398	58,08	39 560	79,56	34 763	78,30

На сьогоднішній день, положення чинної редакції Господарського процесуального кодексу України не містять визначення поняття «учасників господарського процесу», тому проведемо дослідження наукових підходів у цьому напрямку. Так, на думку Смітюха А.В. [7, с.70] учасник господарського процесу – це особа, яку господарський процесуальний закон наділяє процесуальними правами та обов’язками і яка вступає в процес для всебічного, повного та об’єктивного розгляду господарської справи та розв’язання спору.

Більш розширене поняття учасників надає Беляневич В.Е. [4, с.327] Він визначає учасників судового процесу як учасників господарських процесуальних правовідносин, що виникають у процесі розгляду справи господарським судом, юридичну чи фізичну особу, яка наділена законом певними процесуальними правами та на яку покладено певні процесуальні обов’язки, бере участь у судочинстві з метою захисту своїх порушених прав чи законних інтересів або сприяння суду у всебічному повному та об’єктивному розгляді справи та вирішення спору.

Деякі вчені дають визначення учасників господарського процесу залежно від форми провадження. Наприклад, Степанова Т.В. [28, с. 4] пропонує визначення поняття «процесуальний статус учасника позовного провадження у господарському судочинстві» шляхом його визначення як системи соціально припустимих, встановлених господарським процесуальним законодавством і гарантованих державою прав та обов’язків особи як суб’єкта господарських процесуальних правовідносин.

Дем’як В.М. [10, с.4] наводить визначення поняття «процесуальний статус учасників господарського процесу», під яким запропоновано розуміти законодавчо встановлене правове становище відповідних суб’єктів господарського процесу, яке полягає у наданні ним процесуальної право- та дієздатності й наділенні їх диференційованим комплексом процесуальних прав і обов’язків, обсяг і порядок реалізації (виконання) яких залежать від ступеня та характеру правового зв’язку цих суб’єктів з господарською справою та їх юридичного інтересу в її вирішенні.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне дати власне визначення учасника судового процесу. Так, *учасниками судового процесу* є учасники справи, їх представники та інші особи, що сприяють суду у повному, всебічному та об’єктивному розгляді справи (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст), які реалізуючи принципи верховенства права, рівності, змагальності,

диспозитивності господарського судочинства, вчиняють певні процесуальні дії, захищаючи в передбаченого законом порядку належні їм права, свободи та інтереси або у випадках встановлених законом, права свободи та інтереси інших осіб не допускаючи при цьому зловживання ними.

Слід відмітити, що значною мірою розкриттю поняття «учасники судового процесу» сприяє їх наукова класифікація. В науці господарського процесуального права існують різні підходи щодо класифікації учасників судового процесу. Розпочнемо аналіз класифікацій з підходу І.Г. Побірченка – засновника першої у колишньому Радянському Союзі кафедри господарського права, яку він очолював 16 років. І.Г. Побірченко автор навчального посібника з арбітражного процесу.

Так, І.Г. Побірченко [14, с.149] пропонує поділ учасників на такі категорії:

- а) осіб, які беруть участь у справі;
- б) особи, що сприяють вирішенню справи.

Д.М. Притика, М.І. Титов, В.С. Щербина [17, с.63] поділяють учасників на такі групи відповідно до мети вступу, або залучення до процесу і функцій, які вони виконують у процесі:

- 1) особи, що безпосередньо вирішують справи;
- 2) особи, які вступають у процес для захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів (сторони, треті особи);
- 3) особи, які вступають у процес із метою захисту державних і суспільних інтересів (прокурор, державні та інші органи);
- 4) особи, які залучаються до процесу для надання пояснень і висновків (посадові особи й інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, експерт).

М.О. Абрамов [1, с.63] передбачає два види учасників: активні та пасивні. Активними є, на його думку, ті учасники, з ініціативи яких виникає, розвивається і припиняється процес (суддя, сторони, треті особи, прокурор, державні і громадські організації, уповноважені законом виступати на захист прав та інтересів інших осіб). Такі учасники мають широке коло прав, зокрема: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь у господарських засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти відводи, клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, оскаржувати судові акти й ін.

Р.Є. Гукасян та В.Ф. Тараненно [2, с.67] пропонують таку класифікацію учасників, сторони, треті особи, прокурор, державні і інші органи, які беруть участь у справі в силу покладених на них обов'язків, заявники та інші зацікавлені особи, що беруть участь у справах про встановлення фактів, які мають юридичне значення, а також учасники у справах про банкрутство.

В.М. Дем'як [10, с.5-6] розширює зазначений поділ учасників господарського процесу за ступенем їх матеріально-правової та процесуальної зацікавленості у розгляді справи на:

- а) учасників, які беруть участь у справі, маючи матеріальний та процесуальний інтерес (сторони, треті особи);
- б) учасників, які беруть участь у справі з метою захисту прав та інтересів інших осіб (прокурор, уповноважені державні та інші органи);
- в) учасників, які, маючи лише процесуальний інтерес, сприяють розгляду справи (експерти, перекладачі, посадові особи).

Т.В. Степанова [26, с.64] пропонує класифікувати учасників судового процесу за двома критеріями. Перший критерій - фіксація в господарському процесуальному законодавстві: ті, що встановлені процесуальним законодавством та ті, що не встановлені процесуальним законодавством. Другий критерій – можливість впливу на рух процесу: самостійні (ініціативні) учасники господарського процесу та інші (допоміжні) учасники судового процесу.

Отже, питання класифікації учасників господарського процесу має багаторічну історію та наявна велика різноманітність наукових підходів, що надає можливість проводити подальший аналіз та розробляти заходи щодо їх удосконалення. Тому, враховуючи викладене та ті зміни, що відбулись в законодавстві, учасників господарського процесу можна також класифікувати залежно від форми судочинства на:

- 1) учасників позовного позовного провадження (загального або спрощеного);
- 2) учасників наказного провадження;
- 3) учасників справ про банкрутство;
- 4) учасників провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів.

Залежно від ступеня їх зацікавленості у розгляді справи на учасників справи (сторони, треті особи), представників (адвокат та законний представник) та інших учасників, що сприяють розгляду справи (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст).

Враховуючи актуальність теми дослідження, вважаємо за необхідне зупинитись на цій класифікації більш детально. Розпочнемо дослідження з учасників справи, якими відповідно до положень статті 41 ГПК у позовному провадженні є сторони та треті особи, у наказному провадженні - заявник та боржник, у справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду учасниками справи є учасники третейського розгляду, а також особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки. У справах про банкрутство склад учасників справи

визначається Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Учасники справи мають права та обов'язки, які закріплені в положеннях статті 42 ГПК України. Проте, господарський процесуальний кодекс також передбачає і неприпустимість зловживання процесуальними правами. Проблема зловживання правом, в тому числі, в господарському процесі є однією із актуальніших на сьогодні. Так, вперше заборона зловживання правами була закріплена в положеннях ч.3.ст.13 Цивільного кодексу України. Значна увага цьому питанню приділялась в Постанові Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», Інформаційному листі ВГСУ від 15.03.2010 N 01-08/140 «Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві», Постанові Пленуму ВГСУ від 17.05.2011 N 7 «Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України». Відповідно до ч.2 ст.43 ГПК України залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню господарського судочинства. Для повного з'ясування змісту цього питання звернемося до наукових підходів в цьому напрямку.

Так, М.М.Хміль [31, с.16] під зловживанням права розуміє таку форму здійснення права, за допомогою якої заподіюється шкода іншим учасникам суспільних відносин шляхом здійснення права всупереч із його цільовим призначенням або здійсненням дій, що виходять за межі наданих законом прав, якщо такі межі й цілі здійснення права встановлені в законі.

В.С. Петренко [13, с.16] зловживання процесуальними правами визначає як дії або бездіяльність учасників процесуальних правовідносин, які спрямовані на реалізацію належних їм процесуальних прав з метою заподіяти майнову або нематеріальну шкоду іншим учасникам процесу, або як діяльність, спрямовану на реалізацію належній такій особі прав всупереч закону.

Заслуговує окремої уваги науковий підхід В.В. Резнікової [19, с.107]. Так, вона під зловживанням правом розуміє вольову та усвідомлену діяльність (дії) суб'єкта з недобросовісної реалізації свого суб'єктивного права не за його призначенням, що заподіює шкоду суспільним інтересам та/або особистим інтересам третіх осіб чи створює реальну загрозу її заподіяння при формальній правомірності такої діяльності (дій). А зловживання процесуальним правом у господарському судочинстві визначає як діяння (дія та/або бездіяльність), яке полягає у реалізації учасниками судового процесу наданих їм законом прав та повноважень усупереч їх призначенню, з протиправною заінтересованістю, що призвело та/або може призвести до завдання шкоди як публічним, так і приватним інтересам шляхом утруднення чи унеможливлення досягнення завдань господарського судочинства.

О.С. Фонова [30] визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що звернено проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівноправності сторін або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони.

А.В. Смітюх [24] розмежовує поняття процесуальна диверсія та зловживання процесуальними правами виходячи з ознаки конструктивності/деструктивності, а також – категорій правової реальності та правової ситуації. На його думку процесуальна диверсія – це непряма та деструктивна дія з використанням процесуальних прав особи, що приймає участь у розгляді судової справи, з метою утруднити противнику здобуття перемоги у правовому конфлікті в цілому. В той час як зловживання правом – це не тільки теоретичний, але й законодавчий термін, що надає остаточну і негативну правову оцінку діям особи. Будь-яке зловживання правом належить до сфери неналежного та є спотворенням правової реальності.

А.В. Катрич [11, с.65] пропонує таке визначення зловживання процесуальними правами, як неприпустиме здійснення права, що має ознаки процесуального правопорушення та тягне за собою негативні процесуальні наслідки для інших учасників процесу.

Підсумовуючи викладене, можна прийти до висновку, що проблема зловживання процесуальними правами з боку учасників процесу в має велике значення, оскільки нерідко особи, які беруть участь у справі використовують належні їм процесуальні права всупереч їх дійсному призначенню. Тому, пропонуємо своє авторське бачення терміну **«зловживання процесуальними правами»** як то дія та/або бездіяльність учасників судового процесу, спрямована на використання належних їм процесуальних прав не за призначенням, що може завдати шкоди інтересам інших учасників судового процесу та суперечить принципам та завданням господарського судочинства.

Слід відмітити, що існує велика кількість різних видів зловживань суб'єктивними господарськими процесуальними правами, оскільки будь-яка процесуальна норма, що уповноважує учасника судового процесу на вчинення тих чи інших дій, може породжувати різні зловживання тією свободою, яку вона надає. Класифікація зловживань процесуальними правами може бути побудована на підставі різних критеріїв. Так, Н.А. Шебанова [32, с.49] виокремлює зловживання процедурою вирішення спорів як такою (тобто зловживання правом на отримання судового захисту) та зловживання окремими процесуальними правами.

А.В. Юдін [33, с.129] виокремлює зловживання, які завдали незначної, середньої та істотної шкоди господарським процесуальним правовідносинам.

А. В. Смітюх [23, с.13] класифікує процесуальні диверсії так: за метою здійснення: на відволікаючі (як правило, короткострокові, але несподівані й за можливості «болючі») для суперника заходи, що здійснюються частіш за все без

зв'язку з основним спором, у критичний момент розвитку подій, коли напруження сил обох зі сторін стає найбільшим, з метою зайняти суперника вирішенням життєво важливих для нього проблем (матеріальний аспект), створити у нього відчуття незахищеності (психологічний аспект), відволікти від вирішення дійсно важливих проблем (організаційний аспект) чи дезінформувати його щодо стратегічного плану розвитку правового конфлікту (інтелектуальний аспект) та загороджуючі (здійснюються, як правило, у межах спору або у зв'язку з ним для блокування певних можливостей суперника на якомога довший строк з метою зробити неможливим досягнення очікуваного суперником практичного результату); за зв'язком з певною судовою справою – на диверсії в межах процесу; поза процесом, але у зв'язку з ним; поза процесом та без зв'язку з ним.

Цікавим є твердження С.Ф. Демченка [9], який досліджуючи проблему зловживання правом, вирізняє власне юридичні, так і моральні аспекти, що сприяють розумінню його природи. До юридичних аспектів належать наявність у законодавстві диспозитивних норм, що надають суб'єктові повну свободу вибору способів реалізації суб'єктивного права. Саме це створює передумови для зловживань. Моральні аспекти виявляються в психічному ставленні суб'єкта до реалізації права в протиріччі з його призначенням. В одних випадках суб'єкт, здійснюючи своє суб'єктивне право, передбачає негативні наслідки своїх дій і прагне їхнього настання, а в інших – не бажає заподіяти зло, але хоче будь – що реалізувати своє право.

Стаття 43 ГПК України передбачає види зловживань процесуальними правами.

Зокрема, подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення.

З огляду на наведене, викликає сумнів формулювання "безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення", оскільки будь-які заяви подані учасником справи та відхилені судом, можуть бути оцінені як підстава для притягнення до відповідальності.

Наступний вид зловживань - подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями.

З одного боку спроба законодавця обмежити учасників процесу зловживати своїм правом подання декількох позовів до одного й того самого відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з

аналогічним предметом і з аналогічних підстав носить позитивний характер, проте, з іншого боку позивач не позбавлений права змінити предмет/підставу позову до закінчення підготовчого засідання.

Подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. Необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою

Аналізуючи ці твердження, слід звернути увагу в чому саме полягають критерії «безпідставності», «необґрунтованості» та «штучності» позову (позовних вимог). Відсутність відповідного законодавчого регулювання може призвести до неоднозначної судової практики та необ'єктивного віднесення того чи іншого позову до «штучного». Крім того, будь-які висновки суд може зробити лише розглянувши справу по суті.

Укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Досліджуючи це положення, слід відмітити складність доведення факту укладення мирової угоди спрямованої на шкоду правам третіх осіб та прямого умислу неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Підсумовуючи викладене, зловживання процесуальними правами можна класифікувати наступним чином:

залежно від за стадій господарського процесу (зловживання в суді першої, апеляційної та касаційної інстанцій);

залежно від предмету інституту господарського процесу, у сфері якого вчиняється зловживання (при визначенні предметної та суб'єктної юрисдикції або територіальної юрисдикції (підсудності), при зверненні до суду подаючи «безпідставні», «необґрунтовані» та «штучні» позови тощо);

за ступенем впливу на результат господарського процесу (попередження і видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, штраф);

за кількістю протиправних дій (одиничне, повторне, неодноразове зловживання процесуальними правами);

за кількістю осіб, що вчиняють зловживання (одноособове або декількома особами, наприклад, учасником справи та його представником);

залежно від мети, що ставить собі суб'єкт (відволікаюча, заподіяння шкоди тощо).

Проте, повернемося до учасників справи. Основними учасниками справи є сторони. Тому, правильне визначення поняття сторін має важливе практичне значення, адже є необхідною умовою для ефективного, а головне – однакового застосування судами норм господарського процесуального законодавства, що регламентує правовий статус цих учасників судового процесу. Слід відмітити, що

господарське процесуальне законодавство не містить дефініції, яка б давала визначення «сторін в господарському процесі», тому використаємо доктринальні підходи у цій сфері.

На думку С.В. Васильєва [6, с.47] сторонами в господарському судочинстві є особи, які беруть участь у справі, спір яких є предметом судового розгляду. В.Е. Беляневич [4, с.355] під сторонами розуміє учасників спірного матеріального правовідношення. В. В. Ярков [3, с.93] визначає, що сторонами судового процесу є учасники спірного матеріального правовідношення, тобто особа, яка має право вимоги (кредитор), та особа, на яку покладається обов'язок виконати зобов'язання (боржник). О. І. Харитонова [7, с.104] вказує, що сторонами господарського процесу є учасники судового процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин, у зв'язку з чим вони безпосередньо заінтересовані у розв'язанні справи господарським судом на їхню користь. А. А. Первушина, Н. С. Хатнюк [12, с.107] зазначають, що сторонами господарського процесу є юридично заінтересовані учасники судового процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин і підлягає розгляду та вирішенню у господарському судочинстві. Т.В. Степанова [27, с.191] під сторонами у позовному провадженні розуміє юридично заінтересовані особи, матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення у господарському судочинстві, дії чи бездіяльність яких щодо іншого учасника (учасників) провадження тягнуть обопільні матеріально-правові або процесуальні наслідки.

Отже, на підставі аналізу положень чинного процесуального законодавства та наукових підходів можна визначити такі характерні риси сторін:

- 1) це особи, між якими виник спір про право, який підлягає розгляду й вирішенню в судовому порядку;
- 2) діють на захист власних прав, свобод та інтересів;
- 3) наявність юридичної заінтересованості;
- 4) на них поширюється правонаступництво та наслідки вирішення справи у суді;
- 5) мають сплатити всі судові витрати.

Підсумовуючи викладене, *сторонами в господарському процесі* є юридично заінтересовані суб'єкти спірних матеріальних правовідносин (юридичні особи та фізичні особи - підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування), між якими виник спір про право, що підлягає розгляду й вирішенню в судовому порядку, які діють на захист власних прав, свобод та інтересів, на них поширюється правонаступництво та наслідки вирішення справи у суді та вони мають сплатити всі судові витрати.

Одним із учасників справи є треті особи. Залежно від ступеня їх юридичної заінтересованості у вирішенні справи третіх осіб поділяють на тих що заявляють самостійні вимоги на предмет спору та тих, що не заявляють самостійних вимог

щодо предмета спору. Розпочнемо дослідження з першої групи. Положення чинного господарського процесуального законодавства містять ряд недоліків, оскільки не завжди забезпечують рівні умови для захисту прав, свобод та інтересів третіх осіб із самостійними вимогами щодо предмету спору. Це зумовлює необхідність нових підходів до вивчення цього субінституту з метою подальшого вдосконалення теоретичних та практичних положень.

Правовому статусу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору присвячені положення статті 49 Господарського процесуального кодексу України. Відповідно до якої треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, подавши позов до однієї або декількох сторін. Про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу суд постановляє ухвалу. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, користуються усіма правами і несуть усі обов'язки позивача. Після вступу в справу третьої особи, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору, справа за клопотанням учасника справи розглядається спочатку. До позовів третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору у справі, в якій відкрито провадження, застосовуються положення статті 180 ГПК України.

В науковій літературі існують різні підходи щодо визначення поняття третіх осіб із самостійними вимогами щодо предмета спору. А. В. Смітюх [8, с.91-92] визначає третіми особами, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору (іменуються також третіми особами із самостійними вимогами) осіб, які вже вступають у порушену справу до прийняття господарським судом рішення для захисту власних матеріально-правових інтересів, подавши позов до однієї чи обох сторін. Д. М. Сібільов [22] вказує, що треті особи із самостійними вимогами на предмет спору є учасниками процесу, що вступають у порушену справу з метою захисту власних інтересів, несумісних з інтересами позивача та відповідача.

На підставі викладеного можна сформулювати наступні ознаки третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору:

- 1) це суб'єкти спірних матеріальних правовідносин, якими можуть бути підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької, державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності;

- 2) вступають добровільно у вже існуючий процес, тому правила територіальної юрисдикції (підсудності) на них не поширюються;

- 3) підставою вступу є подання позовної заяви до однієї або двох сторін;

4) заявляють самостійні вимоги на предмет спору;

5) вступають у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;

б) після вступу в справу третьої особи, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору, справа за клопотанням учасника справи розглядається спочатку.

Допускаючи третю особу до участі в процесі, суддя повинен постановити ухвалу. Третій особі також може бути відмовлено у допуску до участі у справі. Господарський процесуальний кодекс України не вирішує питання про оскарження таких ухвал. Якщо виходити із загальних правил оскарження таких ухвал суду першої інстанції (ст.255 ГПК), то виходить, що такі ухвали не можуть бути об'єктом самостійного оскарження. На нашу думку такий підхід є неприпустимим, оскільки звернення із самостійним позовом поза процесом між первісними сторонами може призвести до того, що річ, з приводу якої була розглянута та вирішена справа між позивачем і відповідачем, на момент пред'явлення такого позову може бути знищена або опинитись у власності добросовісного набувача тощо.

В цьому аспекті, доцільним є запозичення досвіду Російської Федерації, в ч.4 ст.50 Арбітражного процесуального кодексу передбачено, що вступ до справи третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги відносно предмету спору, або про відмову в цьому виноситься ухвала. Ухвала про відмову у вступі до справи третьої особи, що заявляє самостійні вимоги відносно предмету спору, може бути оскаржено особою, що подала відповідне клопотання, в строк, що не перевищує десяти днів з дня винесення ухвали, до арбітражного суду апеляційної інстанції.

Отже, оскільки третя особа, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, за процесуальним статусом нічим не відрізняється від позивача, їй повинні бути забезпечені рівні можливості з первісним позивачем для захисту своїх прав, свобод та інтересів. З точки зору ефективності судового захисту, щоб не створювати судової тяганини й уникнути несприятливих наслідків неможливості виконання рішення за окремо пред'явленим позовом, доцільно було б законодавчо передбачити право третьої особи оскаржити ухвалу про відмову у допуску до участі у процесі.

Тому, доцільно доповнити статтю 49 Господарського процесуального кодексу України наступними положеннями:

«Про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу, або про відмову в цьому суд постановляє ухвалу. Ухвала про відмову у вступі до справи третьої особи, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, може бути оскаржено особою, у встановлений строк, до господарського суду апеляційної інстанції».

Крім того, доповнити положення ч.1 статті 255 ГПК, пунктом 36 наступного змісту: «про відмову у вступі до справи третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору».

Підсумовуючи викладене, можна дати наступне визначення *третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору* – це суб'єкти спірних матеріальних правовідносин, якими можуть бути юридичні особи та фізичні особи - підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування, які вступають добровільно у вже існуючий процес (тому правила підсудності на них не поширюються) на підставі подання позовної заяви до однієї або двох сторін до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, з метою захисту самостійних прав на предмет спору, якщо рішення у справі може порушити їх права.

Третім особам, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору присвячені положення статей 50-51 ГПК України. В науковій літературі третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору визначають по-різному. З позицій О. В. Бобровника [5, с.9], третіми особами, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, є допущені судом до участі в справі суб'єкти, інтереси яких зумовлені нормами матеріального права, що спонукають їх до вступу у справу з метою захисту власних інтересів і активного користування наданими їм законом процесуальними правами. А. В. Смітюх [8, с.94], визначає третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, як осіб, які є передбачуваними учасниками матеріальних правовідносин, пов'язаних зі спірними правовідносинами, що є предметом розгляду в господарському суді і залучаються до участі у справі судом за їх заявою, клопотанням сторони чи прокурора, або з ініціативи самого суду на стороні позивача або відповідача, якщо рішення у справі може вплинути на їх права й обов'язки.

Підсумовуючи викладене, можна виділити такі риси третіх осіб, що не заявляються самостійних вимог на предмет спору:

1) така особа не є суб'єктом спірного матеріального правовідношення, існуючого між позивачем і відповідачем;

2) підстава участі в справі третьої особи — матеріально-правова заінтересованість (можливість регресу, інший інтерес);

3) третя особа може вступити у справу за власної ініціативи на стороні позивача або відповідача до закінчення підготовчого провадження у справі або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, у разі коли рішення у справі може вплинути на їхні права або обов'язки щодо однієї із сторін також може бути залучено до участі у справі за заявою учасників справи чи судом за власної ініціативи якщо суд при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при

підготовці справи до розгляду встановить, що рішення господарського суду може вплинути на права та обов'язки осіб, які не є стороною у справі;

4) треті особи діють у процесі самостійно, вони незалежні від сторін, не повинні погоджувати з ними свої дії;

5) вступ до справи третьої особи не тягне за собою розгляду справи спочатку;

б) третя особа не може пред'явити зустрічний позов, такий позов не може бути пред'явлений і до неї;

7) у разі розгляду справи без повідомлення третьої особи про розгляд справи, обставини справи, встановлені судовим рішенням, не мають юридичних наслідків при розгляді позову, пред'явленого стороною, яка брала участь у цій справі, до цієї третьої особи або позову, пред'явленого цією третьою особою до такої сторони.

Третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можна визначити як суб'єктів господарсько-процесуальних відносин, які входять у господарський процес на стороні позивача або відповідача у вже розпочату господарську справу, при цьому вступ до справи не тягне за собою розгляду справи спочатку, з метою захисту своїх суб'єктивних прав, свобод та інтересів у сфері господарсько-правових відносин.

Наступна група у нашій класифікації – представники. Відповідно до статті 16 ГПК України представництво у суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків встановлених законом. В науковій літературі існують різні підходи, щодо визначення терміну «представництва». В. Ямковий [34, с.467] дає визначення представництву в господарському суді як правовідношення, через яке одна особа (судовий представник) здійснює процесуальні дії в межах наданих їй повноважень від імені та в інтересах особи, яку вона представляє (сторони, третьої особи), внаслідок чого безпосередньо для останньої виникають права й обов'язки. О.В. Россильна [21, с.320] розглядає представництво як сукупність правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням на підставі закону, договору, локальних нормативно-правових актів процесуальних дій представником від імені та в інтересах іншої особи з метою ефективної реалізації та здійснення захисту господарських прав і законних інтересів учасників господарського процесу.

Правовому регулюванню представництва у господарському процесі присвячені положення статей 56-61 ГПК України, на підставі аналізу яких та наукових підходів можна визначити характерні риси представництва:

1) процесуальне представництво здійснюється в межах господарської справи, що розглядається судом;

2) метою представництва є забезпечення ефективного захисту прав та інтересів сторін або третіх осіб у суді шляхом використання встановлених процесуальним законом засобів у межах наданих представникові повноважень;

3) суб'єктний склад: юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника; держава, територіальна громада бере участь у справі через відповідний орган державної влади, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник або представник; інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб представляють у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом; інтереси неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть представляти у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом; при розгляді справ у малозначних спорах представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність; адвокат;

4) обсяг повноважень представника визначає сам довіритель, так, довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або у визначених законом випадках іншою особою, для юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами; повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність";

5) підстави і порядок припинення: за довіреністю визначаються Цивільним кодексом України, а представництва за ордером - законодавством про адвокатуру про що має бути повідомлено суд шляхом подання письмової заяви.

Отже, *представництво у господарському процесі* – це процесуальна діяльність представника у господарській справі, що розглядається судом, яка здійснюється в межах наявних у нього повноважень від імені та в інтересах особи, яка бере участь у справі, з метою захисту її прав та інтересів.

Остання група нашої класифікації - інші учасники, що сприяють розгляду справи (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст). Їх процесуальному статусу присвячені положення статтей 62- 72 ГПК України. Проаналізуємо процесуальний статус деяких з них.

Інститут помічників суддів був вперше законодавчо закріплений ч. 6 ст. 130 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року. На сьогоднішній день правовий статус помічника судді врегульовано ст. 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016р., ст. 63 ГПК України, ст. 92 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р., Положенням про

помічника судді, затвердженим Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 21 (далі – Положення).

Відповідно до вищезгаданого положення помічник судді - це працівник патронатної служби у суді, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя.

Стаття 63 ГПК визначає, що помічник судді забезпечує підготовку та організацію забезпечення судового процесу. Бульш детально завдання, права та обов'язки помічника судді визначені в розділі третьому положення. Крім того, помічник судді у своїй професійній діяльності має додержуватись етичних норм, пов'язаних з його статусом і передбачених правилами поведінки працівника суду, зобов'язаний запобігати виникненню конфлікту інтересів, вживати заходів щодо його врегулювання, утримуватися від вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів. Помічник судді в своїй діяльності повинен сприяти підвищенню авторитету правосуддя, демонструвати тактовність, ввічливість, витримку і повагу, уникаючи проявів неповаги до оточуючих, а також дій та висловлювань, які можуть принизити авторитет органів судової влади, судів та суддів. Залежно від виду й характеру порушення помічник судді несе дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством: за невиконання, невчасне або неналежне виконання покладених на нього обов'язків; за перевищення своїх повноважень, визначених законодавством; за бездіяльність або недобросовісне використання наданих йому прав; за недотримання вимог законодавства про інформацію, державну таємницю та захист персональних даних; за недотримання вимог антикорупційного законодавства України; за недодержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці та правил пожежної безпеки тощо.

Відповідно до ч.3 статті 63 ГПК помічник судді за дорученням судді (головуючого у судовій колегії) може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження. Проте, таке положення викликало обурення серед спільноти помічників суддів. Так, голова Асоціації помічників суддів України О. Примак-Березовська [16], вбачає у цьому безліч ризиків, пов'язаних з тим, що помічники не є державними службовцями, тобто не забезпечені повноваженнями виконання функцій держави, не складають присяги і наголошує, що патронатна служба має зовсім іншу юридичну природу. Саме тому вона наполягала, щоб в Положенні було застереження про те, що дане заміщення можливе лише у разі відсутності можливості заміни іншим секретарем судового засідання відповідного суду. Таке застереження надає можливість помічнику убезпечити себе від зловживань з боку керівництва та уникнути відповідальності у разі виникнення законодавчих колізій, пов'язаних з квазі-статусом. Тобто у разі дійсної необхідності заміни секретаря судового засідання помічник зможе послатися на п. 20 Положення та заміщати секретаря судового засідання у край

поодиноких випадках, а саме у разі реальної неможливості заміни іншим секретарем.

Більше того, у випадку все ж таки здійснення повноважень секретаря судового засідання, помічникові має бути компенсовано матеріальну винагороду за суміщення посад.

Поряд з пунктом 20 виникають питання до п. 22 Положення, а саме у частині заборони здійснення дій процесуального характеру (ведення журналу судового засідання, надіслання судових повісток-повідомлень, телефонограм, складення довідок тощо).

П. 20 Положення також містить вказівку на те, що помічник судді здійснює перевірку і контроль своєчасності оформлення протоколів судових засідань, передачі до канцелярії суду та/або архіву секретарем судового засідання судових справ.

Тобто фактично тут йдеться про вид певного контролю секретаря судового засідання, який є державним службовцем і на якого розповсюджується дія Закону України «Про державну службу». Разом з тим ст. 9 цього Закону визначено, що під час виконання своїх обов'язків державний службовець не зобов'язаний виконувати доручення працівників патронатної служби. В даному випадку виникає питання, як помічник судді може виконувати вимогу Положення щодо контролю секретаря, який може відмовитись виконувати таке доручення на підставі Закону?

Підсумовуючи викладене, слід відмітити, що з одного боку законодавче врегулювання процесуального статусу помічника судді має позитивний характер, з іншого - суттєві недоліки, які потребують усунення. Отже, *помічник судді* - це працівник патронатної служби у суді, який у своїй професійній діяльності має додержуватись етичних норм, пов'язаних з його статусом, забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя, завдяки своїм правам та обов'язкам та несе відповідальність в залежності від виду й характеру порушення.

Наступний представник групи інших учасників, що сприяють розгляду справи – секретар судового засідання. Раніше, в старій редакції ГПК України, правовий статус секретаря судового засідання був майже не врегульований, оскільки лише одна стаття містила згадки про нього. Так, відповідно до статті 80-1 старої редакції ГПК секретар судового засідання вів протокол. Протокол у триденний строк підписували суддя (суддя головуєчий у колегії суддів) і секретар судового засідання. На сьогоднішній день, нова редакція ГПК регулює правовий статус секретаря судового засідання положенням статті 64. Відповідні норми також містяться в статті 67 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) та статті 63 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС).

Крім того, визначення поняття секретаря судового засідання можна знайти в Інструкції про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання), затвердженої наказом Державної

судової адміністрації України від 20.09.2012 № 108, відповідно до якої секретар судового засідання (далі - секретар) - працівник апарату суду, який відповідно до своїх обов'язків, визначених посадовою інструкцією, здійснює фіксування судового засідання технічними засобами. Слід відмітити, що таке визначення застаріло, оскільки крім фіксації судового процесу технічними засобами та ведення протоколу, секретару судового засідання виконує інші функції, як то перевіряє, хто з учасників судового процесу з'явився в судовому засіданні, хто з учасників судового процесу бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, і доповідає про це головному; забезпечує оформлення матеріалів справи; виконує інші доручення судді, що стосуються розгляду справи.

Доволі оригінальним є підхід білоруського законодавця, який статтю, що визначає правовий статус секретаря судового засідання розташував у третій главі «Склад господарського суду. Секретар судового засідання – помічник судді» Господарського процесуального кодексу Республіки Білорусь від 15.12.1998 року № 238-3 відразу після статей присвячених визначенню правового статусу судді господарського суду, в той час як положення щодо правового статусу сторін та інших учасників процесу знаходяться у 6 главі цього кодексу, на підставі чого, можна зробити висновок, що білоруський законодавець секретаря судового засідання не відносить до складу учасників судового процесу як це робить вітчизняний законодавець, а визначає його як невід'ємну складову господарського суду. Крім того, правовий статус секретаря судового засідання в господарському процесі підвищується, ще і тим, що відповідно до статті 33 Господарського процесуального кодексу Республіки Білорусь секретар судового засідання є помічником судді за дорученням судді господарського суду виконує такі дії, необхідні для підготовки справи до розгляду та розгляду її в судовому засіданні:

- 1) сповіщає учасників господарського процесу про час і місце проведення судового розгляду та перевіряє їх явку в суд;
- 2) з'ясовує причини неявки учасників господарського процесу і доповідає про них судді;
- 3) веде протокол судового засідання;
- 4) виконує доручення судді, пов'язані з підготовкою та проведенням судового засідання.

Секретар судового засідання – помічник судді допомагає судді господарського суду в реалізації наданих йому прав і виконання покладених на нього обов'язків. Секретар судового засідання – помічник судді за дорученням судді виконує окремі дії, не пов'язані з прийняттям судових постанов, а також інші організаційно-розпорядчі дії.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що у білоруському законодавстві секретар судового засідання це доволі вагома фігура в

господарському процесі, чії повноваження порівняно із вітчизняним процесуальним законодавством мають значний характер.

Цікавим є підхід законодавця Республіки Молдова. Так, аналогом українських господарських судів в Молдові є окружний комерційний суд, правовому регулюванню якого присвячені положення Цивільного процесуального кодексу Республіки Молдова. Відповідно до статті 47 ЦПК Молдови секретар судового засідання за дорученням судді виконує процесуальні дії, чим сприяє підготовці та розгляду справи в судовому засіданні, сповіщає учасників процесу про місце, дату і час судового розгляду, перевіряє їх явку до суду, з'ясовує причини їх неявки і доводить їх до відома судді, складає протокол судового засідання, виконує вказівки судді, що стосуються організації і ведення судового засідання. Також слід звернути увагу, що законодавець Молдови, як і законодавець Республіки Білорусь відніс секретаря судового засідання до складу суду, визначивши його статус в положеннях глави 5 ЦПК Молдови «Склад суду. Відводи». Крім того є Закон Республіки Молдова «Про статус та організацію діяльності секретарів судового засідання» від 15.03.2007 № 59 який зазначає, що труд секретаря судового засідання є підтримкою у роботі магістратів при відправленні правосуддя, а його компетентність й коректне виконання своїх обов'язків грають важливу роль у належному здійсненні діяльності судової інстанції. Будь-яке втручання у виконання секретарем судового засідання своїх функцій не допускається. Секретар судового засідання зобов'язаний виконувати службові обов'язки професійно, з неупередженістю та відданістю справі, відповідно до закону. Він повинен утримуватися від будь-яких дій, що можуть зашкодити інтересам фізичних чи юридичних осіб або престижу юстиції.

Досліджуючи наукову літературу в цій сфері, слід відмітити позицію К.М.Лаврової [7, с.103], яка під поняттям секретаря суду розуміє учасника судового процесу, який є посадовою особою господарського суду та веде фіксацію судового процесу. Ми вважаємо це визначення є неповним, оскільки на сьогоднішній день на секретаря судового засідання покладено більше обов'язків ніж проста фіксація судового процесу.

Враховуючи викладене, можна визначити *секретаря судового засідання* як посадову особу господарського суду яка сповіщає учасників господарського процесу про час і місце проведення судового розгляду та перевіряє їх явку в суд, з'ясовує причини неявки учасників господарського процесу і доповідає про них судді, веде протокол судового засідання (з дозволу суду може ставити питання з метою уточнення змісту процесуальної дії та її правильного відображення в протоколі) та здійснює фіксацію судового розгляду технічними засобами, виконує доручення судді, пов'язані з підготовкою та проведенням судового засідання, за дорученням судді виконує окремі дії, не пов'язані з прийняттям судових актів, а також інші організаційно-розпорядчі дії.

Важливою процесуальною фігурою в господарському судочинстві є перекладач, хоча він і відіграє допоміжну роль. Але не дивлячись на важливість діяльності перекладача, його правовому статусу на законодавчому рівні приділяється недостатньо уваги.

Право на використання національної мови є невід'ємною частиною прав людини які закріплено в Загальній Декларації прав людини (1948 р.). Раніше, в старій редакції ГПК статус перекладача не був належним чином врегульований, оскільки стара редакція ГПК України містила тільки окремі норми, що забезпечують суто фрагментарне регулювання цього інституту, а саме: ст. 44 ГПК України відносила оплату послуг перекладача до складу судових витрат; ст. 48 старої редакції ГПК України визначала, по-перше, що такі витрати визначаються господарським судом, та, по-друге, що перекладачам відшкодовуються також витрати, пов'язані з явкою до господарського суду, в розмірах, установлених законодавством про службові відрядження; ст. 49 ГПК України встановлює правила розподілу господарських витрат на послуги перекладача; п. 5 ч. 1 ст. 81-1 ГПК України зауважує, що в протоколі судового засідання зазначаються відомості щодо попередження господарським судом перекладача про відповідальність за завідомо неправильний переклад. На сьогоднішній день, після прийняття 3.10 2017 року нової редакції ГПК ситуація частково змінилась. Так, відповідно до статті 10 нової редакції ГПК господарське судочинство в судах здійснюється державною мовою. Учасники судового процесу, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, надавати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною мовою або мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому послугами перекладача в порядку, встановленому ГПК.

Отже, суд забезпечує особу правом розмовляти в судовому процесі своєю рідною мовою, або мовою якою вона володіє та надати послуги перекладача та забезпечити цій особі права на отримання процесуального документу на її мові шляхом перекладу. Законодавець розглядає участь перекладача як конституційну гарантію прав громадян. Очевидно, що від якості законодавчої регламентації прав перекладача і порядку його участі у справі по суті залежить можливість особи, яка не володіє державною мовою бути повноцінним учасником судового процесу. Так хто може бути перекладачем? Відповідно до положень статті 72 ГПК перекладачем є особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухоніми.

В науковій літературі існують різні підходи щодо розуміння поняття «перекладач». Науковці радянського періоду неодноразово звертали увагу законодавця на конкретизацію вимог до особи перекладача. Так, на думку М.Ю. Рогінського [20, с.34, 98], перекладачем повинна бути особа, яка вільно

володіє мовами, які необхідні у провадженні по справі; не зацікавлена в результатах справи.

П. Л. Петрухін [29, с.417] висував такі вимоги до перекладача: компетентність, тобто вільне володіння мовами, необхідними для перекладу; незацікавленість у результатах справи; недопустимість суміщення функцій перекладача з іншими процесуальними обов'язками у кримінальній справі. На думку Р. Д. Рахункова [18, с.268-269], перекладачем може бути особа, яка досягла повноліття, володіє знаннями з відповідних мов, не зацікавлена в результатах справи, а також така, яка не має судимості.

О. Покрещук та С. Фурса [15, с.89] обґрунтовано акцентують увагу на тому, що перекладач у юридичному процесі обов'язково повинен володіти юридичною термінологією та мати хоча б мінімальний багаж знань у тій чи іншій галузі права.

Отже, перекладач не є спеціалістом у галузі права, але повинен оперувати всіма необхідними юридичними термінами, також від перекладача вимагається вільне володіння мовою, знання якої необхідне для перекладу, що включає в себе здатність здійснювати переклад будь-яких, у тому числі й спеціальних термінів.

Т. В. Степанова [25, с.51] аналізуючи правовий статус перекладача в господарському процесі зазначає, що перекладач здійснює певні обов'язки і користується певними правами, згідно з якими здійснює процесуальні дії, однак не виконує процесуальних функцій й не бере сталої участі у справі.

Що ж стосується компетентності сурдоперекладача, то при визначенні слід враховувати деякі особливості. Так, головне завдання знаків і жестів глухонімих полягає в передачі їх смислового значення. Для всіх глухонімих України їх мова є загальноприйнятою, універсальною. Глухонімі передають свої думки двома способами: за допомогою жестикулярно-мінічних знаків, які означають, як правило, конкретні предмети, осіб чи дії та за допомогою дактильної (ручної) азбуки, яка включає в себе ознаки як писемної, так і усної мови та ґрунтується на правилах граматики. Слід зазначити, що один жест означає не одне, а декілька слів, близьких за значенням. Жестами та мімікою не передаються абстрактні поняття, тому другий спосіб перекладу є більш прийнятним у судовому процесі, оскільки точніше передає значення знаків глухонімого учасника провадження.

На підставі проведеного аналізу можна сформулювати вимоги яким має відповідати перекладач:

1) професійна компетентність, що складається з граматичної компетенції, соціолінгвістичної компетенції, дискурсної компетенції та стратегічної компетенції;

2) наявність знань, пов'язаних з конкретними предметними сферами і "двокультурне бачення";

3) досягнення повноліття;

4) не зацікавленість у результаті розгляду справи.

На підставі сформульованих вимог можна дати наступне визначення перекладача. *Перекладач в господарському процесі* – це допущена ухвалою суду за заявою учасника справи або призначена за ініціативою суду компетентна, повнолітня особа, що незацікавлена у результатах справи, вільно володіє мовою, якою здійснюється судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими та наділена відповідними процесуальними правами та обов'язками.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що наведені класифікації учасників судового процесу не є досконалими та потребують ретельного дослідження в майбутньому. Проблеми, пов'язані з правовим становищем окремих учасників судового процесу, є складними та багатоаспектними і не вичерпуються визначенням окремих понять, а наведені дефініції можуть і повинні стати предметом наукової дискусії з метою пошуку такого їх досконалого формулювання, яке могло б знайти своє законодавче оформлення.

Список використаних джерел

1. Абрамов Н.А. Хозяйственно-процессуальное право Украины: Учеб, пособие (курс лекций). Х.: Одиссей, 2003. 128 с.
2. Арбитражный процесс : учеб. пособие / Под ред. Р.Е. Гукасяна и В.Ф. Тараненко. - М.: Юрид. лит., 1996. 207 с.
3. Арбитражный процесс: учеб. / под ред. В.В. Яркова. – М.: Юристь, 2002. 480 с.
4. Беляневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України: (четверте видання, із змінами і допов. Станом на 01.08.2014 р.):наук.-практ. коментар. Юстініан, 2014. 1304с.
5. Бобровник О.В. Треті особи в цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2009. 21 с.
6. Васильев С.В. Судочинство в господарських судах. Підручник. Х.Еспада, 2013. 320 с.
7. Господарське процесуальне право України: підручник / за ред. О.І. Харитонові. К.: Істина, 2009. 360 с.
8. Господарське процесуальне право: Підручник/О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В.Степанова та ін.; за ред. О.П.Подцерковного, М.Ю. Картузова.-Х.: Одісей, 2012. 400с.
9. Демченко С.Ф. Теоретично – методологічні засади ефективності господарського судочинства: Монографія. – К.: Вид-во «Преса України», 2009. 427 с.

10. Дем'як В. М. Учасники господарського процесу в позовному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 ; Нац. акад. прав. наук України. - К., 2012. 19с.
11. Катрич А.В. Зловживання процесуальними правами у господарському процесі: теоретичний аспект // Право і суспільство. 2017. № 4 частина 2. С.62-66
12. Первушина А.А. Інститут сторін як основних учасників господарського процесі // Юридичний вісник. 2012. № 3(24). С. 103 – 109.
13. Петренко В.С. Механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві // Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу. - Одеса : Фенікс, 2015. 90 с.
14. Побирченко И.Г. Советский арбитражный процесс. К.: Вища школа. 1988. 272 с.
15. Покрещук О. Процесуальне становище перекладача в нотаріальному та інших юридично значущих процесах: проблемні питання [Текст] / О. Покрещук, С. Фурса // Право України. 2000. № 10. С. 87-90.
16. Примак-Березовська О. Новели Положення про помічника судді. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/119232-noveli-polozhennya-pro-pomichnika-suddi>
17. Притика Д. М., Тітов М. І. Арбітражний процес: законодавство та практика застосування: Навч. посібник. В 2-х ч. Ч. II. Х.: Консум, 1999.
18. Рахунов Р. Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности по советскому праву. М. : Юрид. лит., 1961. 277 с.
19. Резнікова В.В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу // Право України. 2017. № 9. С. 101-119
20. Рогинский М. Ю. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. М. : Юрид. лит., 1985. 498 с.
21. Россильна О. Поняття, ознаки, види господарського процесуального представництва // Форум права. 2014. № 3. С. 319-326
22. Сібільов Д.М. Участь третіх осіб у цивільному судочинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 1998. 19 с.
23. Смітюх А.В. Что такое процессуальные диверсии // Юридическая практика. 2005. № 1. С. 13.
24. Смітюх А.В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=43625>
25. Степанова Т.В. Правовой статус переводчика в хозяйственном процессе Украины // Правова держава. 2009. № 11. С. 50-53.

26. Степанова Т.В. Класифікація учасників господарського процесу // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. 2015. № 15.- Т.2. С.62-64
27. Степанова Т.В. Сторони в господарському судочинстві // Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. НУ «ОМА» (м. Одеса, 6 – 7 квітня 2017 р.). – Вип. 11. – О.: НУ «ОМА», 2017. С. 191 – 193.
28. Степанова Т.В. Теоретико-правові засади процесуального статусу учасників позовного провадження у господарському судочинстві: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.04 ; Нац. акад. наук України ін-т економіко-правових досліджень - К., 2018.
29. Теория доказательств в советском уголовном процессе [Текст] / отв. ред. Н. В. Жогин. М. : Юрид. лит., 1973. 745 с.
30. Фонова О.С. Зловживання процесуальними правами учасниками господарського процесу URL: http://uajudges.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/zl_proc_prav.pdf
31. Хміль М.М. Принцип неприпустимості зловживання правом (теоретико-правові аспекти) : автореф. дис.... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 ; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2005. 19 с.
32. Шебанова Н.А. Злоупотребление процессуальными правами // Арбитражная практика. 2002. № 5.
33. Юдин А.В. Злоупотребление правами в гражданском судопроизводстве. – СПб., 2005. 340 с.
34. Ямковий В. Проблемні питання участі адвоката як процесуального представника в господарському суді // Форум права. 2010. № 3. С. 466-472